

Is participatie ambitieus, gevaarlijk of pervers?

een kritische blik op de *methodiek*, de *verwachtingen*, de *slaagkansen* en de *resultaten* van participatieve trajecten m.b.t. parochiekerken

Roel De Ridder (UHasselt, ArcK) – 27 feb. 2018 @ CRKC - PARCUM

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

Inhoud

1. Participatietrajecten van ArcK
2. Een poging tot het schematiseren van de belangrijkste aspecten van de participatietrajecten

(work in progress: deels speculatief)
3. Tien stellingen over participatie

(om een discussie op gang te brengen, eerder dan om afgerekend te worden op hun waarheidswaarde...)

1. Participatietrajecten van ArcK

- Scholen (Herk-de-Stad): casestudy in het kader van doctoraat (2010-12)
- Kortessem: visie op 6 parochiekerken (2013-14)
- Hasselt: visie op 5 parochiekerken (2015-16)
- Maasmechelen: visie op 12 parochiekerken (2015-16)
- Mettekoven (Heers): haalbaarheidsstudie (2016-17)
- Genk: visie op 2 parochiekerken (2016-17)
- Bree: visie op 3 parochiekerken (2016-17)
- Tongeren: snelle visieoefeningen op 7 (?) parochiekerken (2017-18)

1. Participatietrajecten van ArcK

Methodiek: grote lijnen

- **Informatie** (ArcK →)
- **Input** (→ ArcK)
- **Briefing**
- **Ontwerpend Onderzoek**
- **Feedback**
- **Rapportering**

1. Participatietrajecten van ArcK

Algemeen:

- Publieke momenten zo veel mogelijk in de kerk zelf
- Elk moment aangrijpen om:
 - Progressief verder te bouwen op het vorige moment (t.e.m. beheer?)
 - Draagvlak op te bouwen (als mogelijk)
- Tijd nemen om mensen te laten wennen aan de uitdaging
- Spoor opbouwwerk-light/participatie en Spoor ontwerp
 - Kruisen elkaar voortdurend
- Strategisch overleg (CKB, stad/gemeente, kerkbesturen, ...)

1. Participatietrajecten van ArcK

- **Informatie** (ArcK →)

- Infolazing (link met KBP, scope van de uitdaging, potentieel op lange termijn, mogelijkheden van methodiek, ...)
- Stukjes in K&I (informereren over proces)
- Studiereis (voorbeelden: architecturaal en qua beheer)

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

1. Participatietrajecten van ArcK

- **Input** (→ ArcK)

- Gesprek met kerkraad
- Briefingmoment (zie verder)
- Focusgroepen (bredere context leren kennen, noden op niveau gemeente)
- Interviews (eventuele gebruikers en hun noden leren kennen)

1. Participatietrajecten van ArcK

- Briefing

- Briefingmoment (op zoek naar een subject/eigenaar van het traject)

(eenvoudige bevraging – kwaliteiten kerk, gebruiksmogelijkheden kerk – eventueel gevolgd door groeps-gesprekken over hoe dat te organiseren is, of dat strookt met de context, ...)

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

1. Participatietrajecten van ArcK

- **Ontwerpend Onderzoek**

(complexiteit samenbrengen)

(sprong voorwaarts nemen)

(nieuw/ander draagvlak prikkelen)

1. Participatietrajecten van ArcK

- Feedback

- Feedbacksessie (een of meerdere sessies; louter gesprek of met enquêteformulieren)
- Forum (gekoppeld aan bestaande events, meerdere kerken tegelijkertijd, met posters en enquêteformulieren)
- Feedbackgesprek met kerkraad (in functie van rapportering)
- Algemene feedbacksessie (model Kortessem: na publicatie voorlopige resultaten in speciale editie K&I)

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

1. Participatietrajecten van ArcK

- **Rapportering**
- **Toonmoment**
- **Strategisch overleg** (links tussen schaalniveaus, kan uitdagend zijn, maar heeft altijd meerwaarde)
- **Eigen initiatieven van gemeenschappen**

2. Poging tot schematiseren...

	huidig 'zijn' van de parochiekerk	huidige uitdagingen	toekomstige uitdagingen	kansen voor/met parochiekerk
fundamenten	publiek gebouw, religieus gebouw, draagvlak,	privatisering, commercialisering, schaalvergroting	publiek potentieel bewaren	maatschappelijke vernieuwing en experiment, nieuwe vormen van beheer
lokale realiteit	lokaal patrimonium met lokaal draagvlak	kansen niet benut (lokaal / boven-lokaal), onscherpe doelen en verwachtingen	werken aan vertrouwen, daadkracht,... + sociaal kapitaal inzetten	kerkgebouw als scharnier in grotere ruimtelijke uitdagingen
beleid	gerationaliseerd, focus op 'functie' en op architecturale verandering	eenzijdige discussies, weinig ruimte voor lokale creativiteit	ontwerpkraft inzetten, werken aan vervolgotrajecten	architecturaal (nog altijd) kwalitatieve ruimtes

Participatie
(en strategisch overleg en ontwerpend onderzoek)

3. Tien stellingen

Methodiek (stelling 1-2)

Verwachtingen (stelling 3-5)

Slaagkansen (stelling 6-7)

Resultaten (stelling 8-10)

3. Tien stellingen

Methodiek

1. **Participatie helpt om de complexiteit van de uitdaging te tonen en inzichtelijk te maken. Participatie helpt om dieper te graven eerder dan om 'op te lossen'.** Niemand beheerst op voorhand de hele complexiteit van een parochiekerk – architecturaal, stedenbouwkundig, sociaal, pastoraal, ... - en weet welke aanpak naar 'een', laat staan 'de oplossing' leidt.
2. **Ontwerpend onderzoek gecombineerd met participatie - de forumformule - maakt mogelijk al een connectie (in de lokale geesten) met wat een uitvoeringsdossier kan inhouden.** (Er is zo veel ontwerpkracht in Vlaanderen dat het onverstandig zou zijn die niet in te zetten voor de uitvoeringsfase. Daar worden vandaag kansen gemist omdat kerkbesturen en steden en gemeenten dat besef niet altijd delen. Het projectbureau zet wel expliciet in op ontwerpkracht, maar hoe is het projectbureau te verzoenen met participatie? Is eerst participatie en dan een haalbaarheidsstudie door het projectbureau niet te veel van het goede? Zijn kerkbesturen en steden en gemeenten voorstander van zulke lange processen?)

3. Tien stellingen

Verwachtingen

3. **Participatie wordt problematisch als er lokaal verwachtingen bestaan die niet in te lossen zijn** en als die lokale verwachtingen niet gekaderd worden in een groter geheel – participatie geeft soms de indruk dat het project een letterlijke vertaling wordt van de vragen/eisen van lokale mensen. **Participatie kan onder andere daarom niet ‘representatief’ (t.a.v. de lokale gemeenschap) zijn.**

4. **Lokale mensen vragen vaak om het behoud van het kerkgebouw**, wat ook kan via nevenbestemming; **andere actoren** (stad/gemeente/ het bisdom als het pastoraal plan het stipuleert) **verwachten juist verandering** en verwachten misschien dat het participatietraject mensen in ‘de juiste richting’ zal duwen... **Participatie heeft altijd iets pervers. Bottom-up en top-down met elkaar verzoenen is soms verre van vanzelfsprekend.**

3. Tien stellingen

Verwachtingen

5. **De visies van verschillende actoren staan soms lijnrecht tegenover elkaar.** Er zijn argumenten voor elke visie. Toch valt er meer te zeggen voor de 'bredere visie': een kerkgebouw kan mits er een draagvlak is en een haalbaar scenario grotere (niet noodzakelijk religieuze) doelen dienen. De bisdommen willen doorgaans naar minder kerken, dus naar herbestemming (en steken dat gelukkig ook niet weg). Vanuit pastoraal oogpunt is dat perfect te verdedigen. Tegelijkertijd lijkt nevenbestemming een haalbare kaart om de link parochiekerk-lokale gemeenschap te vrijwaren, wat lokale gemeenschappen vaak ook willen. Nevenbestemming garandeert dat de gebouwen (ten minste deels) publiek blijven. Bekeken vanuit het waarderen van lokale voorzieningen en een lokaal patrimonium is nevenbestemming een zinvolle optie. In tijden van schaalvergroting en een verregaande privatisering van de publieke ruimte en het publiek patrimonium is dat een welkom tegengewicht. **Participatie is dan een graadmeter om na te gaan of een lokaal scenario mogelijk is. Participatie helpt ook om de grotere doelen zichtbaar te maken.**

3. Tien stellingen

Slaagkansen

6. Kerkfabrieken zijn 'kernactor nr. 1', maar ze zijn niet altijd betrokken. In dat geval ligt de klemtoon het beste op het strategisch overleg.

7. Ook om projecten echt op de wereld te zetten kan participatie een rol spelen, in de zin van het 'maken/genereren' van een publiek en het inzetten van sociaal kapitaal dat misschien de gebouwen mee kan beheren.

3. Tien stellingen

Resultaten

8. Om de mogelijke kansen verbonden aan de parochiekerken (maatschappelijke vernieuwing, nieuwe vormen van beheer,...) te benutten is participatie, gecombineerd met strategisch overleg, een goede opstap.

9. Om kansen op een stedenbouwkundig niveau te benutten is vooral strategisch overleg cruciaal; participatie kan dan helpen om geen foute verwachtingen te scheppen bij de lokale mensen. Strategisch overleg dwingt de onderzoekers om enkele grote lijnen heel helder (dus communiceerbaar) uit te werken.

10. De lokale situatie ernstig nemen via participatie is een manier om eventuele abstracte doelen (publiek houden gebouw,...) te dienen. Anders geformuleerd: participatie is een mogelijk scharnier tussen de lokale situatie en 'hogere' (publieke) doelen voor een kerk.

ArcK Research
Roel De Ridder
Maarten Wauters

roel.deridder@uhasselt.be // maarten.wauters@uhasselt.be

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION